

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיועו של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֵמְדָּת יָמִיִּם HEMDAT YAMIM

נשא תשס"ח

פרשת שבוע

עוד על "ירושלים הבנויה פעיר שחברה לה יחדו"

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

בשבוע שעבר הסברנו כי חיפושיו של דוד אחר המקום "אשר יבחר יקנך אל היקם מכל שבטיכם" (דברים י"ב ה) היו בעצם נסיון לחבר את "ירושלים של מעלה" עם "ירושלים של מטה". נמשיך ונלמד על הליך החיפוש ועל השיקולים שהכריעו בעת ההחלטה על קביעת מיקום המקבילה הארצית של "ירושלים של מעלה".

נזכיר לציבור קוראינו כי דוד קשור רוחנית לחג השבועות בו נולד (ברכי יוסף אורח חיים סימן תצד) ובו גם הסתלק מן העולם (ירושלמי חגיגה פרק ב ה"ג).

תחילת החיפוש במאורע נבואי נורא הוד, בבית מדרשו של שמואל הרמתי יחד עם רודפו שאול בן קיש. כך מתאר הכתוב את המעמד:

"וַיְדַוּ בָּרַח וַיִּמְלֹט וַיָּבֵא אֶל שְׁמוּאֵל הַקֹּמֵת... בְּנֵי־וֹת: וַיִּגַּד לְשָׂאוּל לֵאמֹר הִנֵּה דָוִד בְּנֵי־וֹת בְּרָמָה: וַיִּשְׁלַח שְׂאוּל... וַיִּלְכְּ שָׁם אֶת בְּנֵי־וֹת בְּרָמָה וַתְּהִי עֲלָיו גַּם הוּא רוּחַ אֱלֹהִים" (שמו"א י"ט יח-כג).

חז"ל מסבירים פסוקים אלה בדרך זו:

"דרש רבא, מאי דכתיב: "וילך דוד ושמואל וישבו בנויות ברמה", וכי מה ענין נויות אצל רמה? אלא, שהיו יושבין ברמה ועוסקין בנויו של עולם, אמרי, כתיב: (דברים יז) וקמת ועלית אל המקום, מלמד שבית המקדש גבוה מכל ארץ ישראל, וארץ ישראל גבוהה מכל ארצות, לא הווי ידעי דוכתייה היכא (לא ידעו היכן המקום) (זבחים דף נד ע"ב). הסוגיא (שם) מספרת כי הייתה הווא אמינא כי בית המקדש יבנה ב"אפרת" - ב"עין עיטם" בחלקו של יהודה כמתואר בתהילים "הנה שְׁמַעֲנִיהָ בְּאַפְרָתָה" (שם ו) וכמבואר בסוגיא: "סבור למבנייה (חשבו לבנותו) בעין עיטם", אבל הגיעו למסקנה כי צריך לבנותו על הגבול בין יהודה ובנימין כדי לעמוד בתנאי של "גמירי, דסנהדרין בחלקו דיהודה ושכינה בחלקו דבנימין" (שם).

ננסה להסביר מה משמעותו הרוחנית של תנאי זה.

בית המקדש, המקום בו תשרה השכינה, מהווה מרכז רוחני משתי בחינות:

- א. הוא המקום שבו ורק בו תתבצע עבודת הקרבנות.
- ב. הוא המקום שממנו תצא הוראה לעם ישראל, שם ישבו חכמי התורה, חברי הסנהדרין בבית הדין הגדול. כל מי שיוורה כנגדם יהיה בבחינת מי שחולק על השכינה (זקן ממרא).

המקום חייב לענות על שתי דרישות. שיהיה בבחינת נחלת שכינה (בשטחו של בנימין - זבחים קיח ע"ב) ולכן בו יקריבו תמידין כסדרם ומוספים כהלכתם. מבחינה זו הוא אמור להתקשר למקום שבו עקד אברהם את יצחק בנו-הר המוריה, והדרישה הנוספת, שהוא גם צריך להיות ראוי לשמש כ"המקום ההוא אשר יבחר יקנך ושמרת לעשות ככל אשר יורוך" (דברים י"ז י, סנהדרין יד ע"ב) ובכך יתקשר ל"הר המור". כל עוד לא מצאנו "מקום" שכזה, לא הגענו אל המנוחה ואל הנחלה במציאת המקום המחבר שמים וארץ.

ללא כל קשר לחיפוש זה, כפי שהסברנו בדברינו לקראת יום העצמאות, דוד עולה לירושלים, כובש אותה מידי היבוסים, הופך אותה לבירת הממלכה המאוחדת ובכך מכריז על עצמאות מדינית. בחירתה של ירושלים מהווה סמל לכך שרק אחדות של כל חלקי העם תבטיח עצמאות לדורות. זאת משום ש"ירושלים לא נתחלקה לשבטים" (כתנא קמא יומא יב ע"א). ירושלים שוכנת על הגבול בין נחלת יהודה מבניה של לאה ובין נחלת בנימין מבניה של רחל ובכך היא מאחדת את בני שתי האימהות.

בשבוע הבא נבאר בעה"י כיצד התברר כי תנאי זה של אחדות העם משתלב עם שני התנאים הראשונים מרכז לעבודת הקרבנות ומרכז תורני.

נאחל לכל עם ישראל "חג שבועות שמח" ונזכר באותם ימים נשגבים של אחדות בהם חגגנו את שחרור העיר בעליה לרגל בחג השבועות של שנת ה'תשכ"ז.

מוקדש לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה סבג

ERETZ HEMDAH

5 Ha-Mem Gimmel St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360

Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

ארץ חמדה ע"ר

רח' המ"ג 5 ת.ד. 36236 ירושלים 91360

טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org

שער לדין

בחודשים הקרובים יתפוס מדור "שער לדין" את מקומו של המדור משפט והלכה – משפטי שאול / הלכה פסוקה.

המדור "שער לדין" יעסוק בסוגיות יסוד במשפט העברי ויפתח לציבור הרחב פתח להבנת מושגי יסוד בתחום עבודת בית הדין על פי דין. בכך נבנה נדבך נוסף בקירוב משפט התורה לליבו של הציבור הרחב.

נאמנותם של שני עדים

הרב יואב שטרנברג

בגליון הקודם חתמנו את עיסוקנו בסדרי הדין. כעת נתחיל לעסוק בדיני הראיות, המופיעים בשולחן ערוך לאחר הלכות דיינים.

הראיה הבסיסית בדין תורה היא עדות של שני עדים כשרים. זאת על פי הפסוק (דברים יט, טו): "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר".

בגליונות הבאים נעמוד על ההלכות השונות הנוגעות לסדר קבלת העדות, כגון: עד מפי עד, עדות מן הכתב, קבלת עדות שלא בפני בעל דין, ועוד. וכן נעסוק בשאלה אילו עדים כשרים ואילו אינם כשרים. לאחר מכן נדון בקבילותן של ראיות מסוגים אחרים בבית דין.

אולם, בגליון הנוכחי, נעמוד על היבט יסודי לגבי נושא העדות - מהי הסיבה לכך שהתורה מאמינה במיוחד לשני עדים כשרים?

קיימות שתי גישות יסודיות לשאלה זו. גישה אחת רואה את נאמנותם של עדים כנובעת מסברא - האפשרות ששני אנשים ישרים ישקרו קטנה מאוד, וזו הסיבה שיש להאמין להם. הגישה השנייה אומרת, שלא האמון שרוחש בית הדין לדברי העדים הוא המחייב אותו להאמין להם, אלא זו גזרת הכתוב.

נאמנות עדים כנובעת מגזרת הכתוב

הרמב"ם בהלכות סנהדרין (פרק כד הלכה א) כותב: "יש לדיין לדון בדיני ממונות על פי הדברים שדעתו נוטה להן שהן אמת והדבר חזק בלבו שהוא כן, אף על פי שאין שם ראיה ברורה... אם כן למה הצריכה תורה שני עדים? שבזמן שיבואו לפני הדיין שני עדים ידון על פי עדותן, אף על פי שאינו יודע אם באמת העידו או בשקר".

כלומר, באופן בסיסי צריך הדיין לפסוק את הדין רק לאחר שהשתכנע באמינות העובדות שבבסיס הדיון, אולם התורה אפשרה לדיין לפסוק על סמך עדים כשרים גם אם לא השתכנע כי הם דוברי אמת, וזו גזירת הכתוב מיוחדת להאמין להם. כך עולה מדברי הרמב"ם גם בהלכות יסודי התורה (פרק ח הלכה ב): "נמצאת אומר שכל נביא שיעמוד אחר משה רבינו אין אנו מאמינים בו מפני האות לבדו, כדי שנאמר אם יעשה אות נשמע לו לכל מה שיאמר, אלא מפני המצוה שצוה משה בתורה ואמר: "אם נתן אות אליו תשמעון". כמו שצונו לחתוך הדבר על פי שנים עדים ואף על פי שאין אנו יודעים אם העידו אמת אם שקר, כך מצוה לשמוע מזה הנביא, אף על פי שאין אנו יודעים אם האות אמת או בכישוף ולט".

הטענה כי נאמנות עדים נובעת מגזרת הכתוב, אין משמעותה כי מדובר בכלל המנוגד להיגיון, אלא קביעה של התורה כי די בעדים כדי להכריע את הדין. במילים אחרות, כאשר הדיין משוכנע באמינות הראיות אין צורך בגזרת הכתוב, אולם במקרה שהדיין אינו משוכנע, היה מקום לומר שאל לו להכריע את הדין, וכאן מחדשת התורה כי ניתן להסתמך על שני עדים גם ללא שכנוע פנימי.

זו הסיבה, שכאשר הדיין חושב שהעדים משקרים, הוא מנוע מלפסוק את הדין על פיהם, אבל גם אינו יכול לפסוק בניגוד אליהם, וצריך לנהוג כדברי הרמב"ם בהלכות סנהדרין (פרק כד הלכה ג): "אלא יסלק עצמו מדין זה וידינו מי שלבו שלם בדבר, והרי הדברים מסורים ללב, והכתוב אומר "כי המשפט לאלהים הוא".

נאמנות עדים כנובעת מחשש שקר

בניגוד לדברי הרמב"ם, ישנם ראשונים הסוברים שבאופן בסיסי נאמנותם של עדים נובעת מכך שאין חשש ששני עדים ישקרו. כך כותב התשב"ץ (שו"ת, ח"א סי' עז): "ויש לדקדק, מפני מה פסלה תורה עד אחד לממון... ונראה טעמו של דבר דודאי עד אחד הבא להעיד בבית דין חששא רחוקה היא לפגום בן ברית מוחזק בכשרות ששקר הוא מעיד, אבל מכל מקום אפשר הוא שמעיד בשקר למען שכור הוא. מה שאין לחשוד בזה שני עדים כשרים, שאין לחשוד כלל לזרע ברוכי ה' שיהיו חצופין כל כך, שלא יתביישו זה מזה כיון שהם מוחזקים בכשרות...".

גם התשב"ץ מודה שיש בעדותם של עדים מימד של גזירת הכתוב, שהרי ההלכה היא, שאין להעדיף את עדותם של שני עדים על פני עדותם של מאה אחרים הסותרים את דבריהם - 'תרי כמאה', אף על פי שמבחינת הנאמנות מסתבר להעדיף את גרסתם של המאה. אולם באופן יסודי, נאמנותם של העדים נובעת מכך שאכן יש לתת אמון בדבריהם.

השלכות לשאלת טעם נאמנות העדים

אחת ההשלכות של שאלה זו קשורה למקרה שבו הדיין משוכנע שהעדים משקרים. במידה שמדובר בעדים של התובע, הדיין יכול להסתלק מן הדין. כך הוא אינו פוסק לטובת התובע על פי העדים מחד, ואינו פוסק להדיא נגד העדים מאידך. אבל כאשר הנתבע מביא עדים לטובתו, משמעות הסתלקות הדיין היא בעצם פסיקה לטובת הנתבע.

מדברי הרמב"ם שהבאנו לעיל עולה, שגם כאשר הנתבע מביא עדי שקר, אין לדיין מנוס אלא להסתלק מן הדין. דברי הרמב"ם מתאימים כאמור, לגישה הסוברת שבית הדין מצווה לפסוק על פי העדים, בלי קשר למידת האמון שהוא רוחש לדבריהם, וגם כאשר הוא חושב שהם משקרים.

אולם הרא"ש (סנהדרין פרק ד סימן א) יישב בין הוראת הגמרא לדרוש ולחקור עדים במקרה של דין מרומה (סנהדרין לב). להוראה אחרת, שלא לדון כלל בדין מרומה (שבועות ל:), באופן הבא: "תירץ רבינו מאיר, דהיינו כשתובע טוען ברמאות, אז יסתלק הדיין ולא ישמע טענותיו. והכא מיירי שהנתבע טוען ברמאות, אין יכול הדיין להסתלק, שלא ישתכר הרמאי ברמאתו אלא ידרוש ויחקור יפה לבטל רמאתו".

כלומר, כאשר הנתבע מביא עדים הנראים לדין חשודים, עליו לחקור אותם עד שייפסלו, ואז יוכל לחייב את הנתבע, ובתשובה (שו"ת, כלל קז סימן ו) כתב הרא"ש שניתן גם להוציא ממון על פי אומדן דעת ברור. מסתבר, שהרא"ש נוקט בגישה שנאמנות עדים נובעת מההנחה שהם אינם משקרים, וכאשר ברור לדין שהם משקרים, אינו צריך לשמוע להם, ורשאי לפסוק את הדין להפך.

לקריאה נוספת:

הרב עידו רכניץ, **נאמנות עדים**, חמדת הארץ ה', ארץ חמדה, ירושלים תשס"ז, עמ' 201 ואילך.

משפטי שאול

הוצאה מחודשת של הספר המכיל פסקי דין עקרוניים של מו"ר מרן הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל בשבתו בבית הדין הגדול בירושלים. בספר גם משא ומתן בנושאים אלה עם גדולי הדור. מחיר הספר 80 ₪ (לחץ לקניה)

רוצים לחתום חוזה לפי ההלכה?

פנו אל: "משפט והלכה בישראל" טלפון: 02-5382710 פקס: 02-5379626 BEITDIN@ERETZHEMDAH.ORG

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ג)

Torino, Italy

טורינו, איטליה

תמוז תשנ"ג

הלכות גר קטן לכשיגדל ויגיע לגיל מצוות

שאלה

גר קטן שנימול וטבל לפני ג' האם טעון בי"ד גם כן כשיגדל או מספיק שיודיעוהו מצוות אפילו על ידי דיין אחד ואם לא מחה הרי הוא גר?

תשובה

גר קטן שנתגייר על-פי ההלכה, יכול למחות בגירותו כאשר הוא מגיע לגיל מצוות, היינו י"ב שנים ויום אחד לבת וי"ג שנים ויום אחד לבן¹. כאשר הוא מגיע לגיל זה, אין צריך להודיע לו, מהן המצוות שעליו לקיים², והמחאה אינה צריכה להיות לפני בית-דין³, אלא כשהוא מגיע לגיל זה, ואומר שאין רצונו להיות גר⁴, מתבטלת גירותו למפרע⁵. אבל אם ראינו אותו מתנהג כיהודי אחרי גדלותו, שוב אינו יכול למחות⁶.

כל זה נאמר על גר שיודע, שהוא גר ושאפשר לו למחות. אבל אם אינו יודע שהוא גר, צריכים להודיע לו שהוא גר, ושאפשר לו למחות⁷, ואז הוא יכול למחות⁸ ואין התנהגותו כיהודי לפני ידיעתו מעכבת את האפשרות למחות⁹, שהרי לא ידע כלל, שיש אפשרות כזאת. לכתחילה צריכים להודיע לו, לפני גדלותו, שהוא גר, וכי אפשר יהיה לו למחות, כדי שיוכל למחות, אם ירצה, כאשר יגדל¹⁰.

¹ כתובות יא ע"א: שו"ע יו"ד סי' רסח סעיף ז. ולענין מחאה כשנתגייר אחד מהוריו עמו - עיין "פתחי תשובה" (שם ס"ק ח בשם שו"ת "חתם סופר" יו"ד סי' רנג) ובשו"ת "אחיעזר" (ח"ג סי' כח). ונראה שלא לפסוק כ"חתם סופר" בזה הואיל ובשו"ע ורוב רובם של הראשונים לא כתבו כן, וצ"ע.

² אף-על-פי שהתוס' (מובא בחידושי הרשב"א כתובות שם ד"ה כיון שגדל, ובריטב"א שם ד"ה כיון שהגדילה, ובחידושי רבנו קרשקש שם ובחידושי הר"ן שם) כתבו, שצריכים להודיע לקטן את המצוות לאחר שגדל, לא קיימא לן כן, אלא קיימא לן כשיטת הרא"ש בכתובות (שם סי' כג) וכמו שנפסק בטור ושו"ע הנ"ל, וכמו שכתבנו לקמן (עיין הערה 6), ובנושאי כלים של השו"ע ובאחרונים לא חששו לשיטת התוס'.

³ כנ"ל בהערה 2.

⁴ רש"י כתובות (שם ד"ה יכולים למחות).

⁵ "חתם סופר" יו"ד סי' רנג (מובא ב"פתחי תשובה" שו"ע יו"ד סי' רסח ס"ק ח).

⁶ כשיטת הרא"ש (סי' כג בכתובות שם), נפסק בטור ושו"ע הנ"ל.

⁷ "אגרות משה" יו"ד ח"א סי' קס"ב, "מנחת יצחק" (ח"ג סי' צט). ועיין עוד ב"שבט הלוי" (ח"ה סי' קנ).

⁸ שם וב"ים של שלמה" כתובות (פרק א סי' לה).

⁹ "אגרות משה" ו"מנחת יצחק" הנ"ל.

¹⁰ שם.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

מוקדש לע"נ ההורים
שמואל שלום בן לייב ומלכה בת יחזקאל גרשון
על ידי הבת, גב' בטסי קפלן

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א' - ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".
מחיר מבצע לששת הכרכים במקום 360 ₪ 300 ₪ (לחץ לקניה)